

יחסי ישראל-אירופה לאור המשבר הטרנס-אטלנטי בנושא איראן

רענן אליעז*

המאמר **פורסם בדבר ראשון** ב-13 ביוני 2018

החלטת הנשיא טראמפ לפרוש מהסכם הגרעין מחייבת היערכות מחודשת של ישראל באשר ליחסיה עם האיחוד האירופי. מעבר לדעות ולפרשנויות באשר לצדקת המהלך והשלכותיו, אין ספק שיחסי הממשל האמריקאי עם אירופה עוברים טלטלה. כך גם קשרי הגומול בין ישראל וארצות הברית. כל המדינות המרכזיות באירופה הצהירו כי ימשיכו לכבד את ההסכם עם איראן, ולישראל אין כל אינטרס לפגוע בקשריה עימן. למצער עבור ישראל, איראן פצועה ומוחלשת מטרידה את האירופים לא פחות מאיראן גרעינית.

רבות נכתב באשר לנחיצות השימור על קשרים חמים בין ישראל ומדינות אירופה. האיחוד הינו שותף הסחר המרכזי של ישראל מזה שנים, ואין חולק על הצורך של ישראל בגיבוי פוליטי אירופי, כמו גם בהעמקת ופיתוח שיתופי פעולה בתחום הביטחוני. ועדיין, נראה שמבחינת נתניהו, הנושא האיראני הוא המרכזי כיום בניהול קשריו עם אירופה, כפי שמעידות הצהרותיו לקראת מסעו האחרון לגרמניה, צרפת, ובריטניה. "אעלה שם שני נושאים: איראן ואיראן", אמר נתניהו.

העליונות האמריקאית נשענת לא רק על כוחה הצבאי והכלכלי של ארה"ב, אלא גם על יכולתה לכבד הסכמים עליהם היא חתומה. ללא קשר לנכונות העמדות האמריקאיות בנושאי ימינו, פרישת ארה"ב מההסכם בנוגע לפיתוח יכולת גרעינית איראנית, כמו גם איומה לפרוש מהסכם נוסף שחשיבותו עבור גוש האירו עליונה – הסכם האקלים שנחתם בפאריס ב-2016 – מעיבים על מעמדה של ארה"ב. הן כמעצמה הפועלת לא רק על פי האינטרס הצר שלה עצמה, והן כמי שיכולה לפעול מתוך עוצמתה על מנת לקדם סדר יום עולמי ולהראות אחריות כלפי בעלות בריתה.

ארה"ב של ימנו מקשה על קיום שיתוף-פעולה מולטי-לטרלי ובכך מחלישה את הסדר הבינלאומי ששרר בעשורים האחרונים, כזה המוביל בידי מדינות המערב הליברל-דמוקרטי. כאן ממש גם טמון סוד כוחו של האיחוד האירופי ולכן קשה להגזים בשינויים העוברים על אירופה כתוצאה ממדיניות הנשיא טראמפ. האיחוד מאבד ממעמדו ככוח מגוון המייצג ערכים המשותפים למעצמות העולם. בכך, דועכת יכולת ההשפעה הגלובלית של אירופה, שכן יכולתה לנצל את עוצמתה הרכה תלויה בכך שארה"ב תעמוד לצידה. והמצב עוד יכול להחמיר.

מנהיגי אירופה אינם מצרים על כך שעלו לרגל לנשיא טראמפ גם אם התוצאות היו, לפחות בנתיים, כישלון חרוץ. לשיטתם, הם עשו כל שביכולתם על מנת לנסות להשפיע על עמדות הנשיא האמריקאי ולהבא, יכינו מבעוד מועד את החלופות.

גישה פרגמטית של מנהיגות אירופה תוביל, קרוב לוודאי, לפיתוח מואץ של יכולת אירופית דיפלומטית עצמאית, המגובה ביכולת צבאית משופרת ומינוף מוגבר של עוצמתו הכלכלית של גוש היורו. היחסים הטרנסאטלנטיים יישארו חשובים, אך שיתוף הפעולה בפועל יצטמצם לאותם תחומים בהם האינטרס משותף. וגם באלו- בערבון מוגבל ועם פחות אומון מבעבר, שכן הניסיון מראה שהשיטה האמריקאית עשויה לייצר חוסר יציבות במונחים אירופים, במיוחד בכל הנוגע למדיניות החוץ.

* רענן אליעז ייסד את ארגון ELNET – European Leadership Network, אותו ניהל במשך עשור, וכן את הפורום לדיאלוג אסטרטגי (FSD). תחת הנהגתו, עסקו הארגונים בחיזוק קשרי ישראל-אירופה ובהעצמה פוליטית של ידידי ישראל ברחבי היבשת. הוא חבר צוות חשיבה של מכון מיתווים בנושא יחסי ישראל-אירופה.

בל נשכח שהאיומים מצד האסלאם הרדיקלי על אירופה, סוניים בעיקרם, עומדים בעינים על אף הרפורמות בערב הסעודית. הימשכות הקונפליקטים והעמקת אי השוויון במזרח התיכון יוסיפו לחלחל ולהזדחל ליבשת, לערער על יציבותה ולהגביר את חוסר השקט הפוליטי, החברתי והכלכלי. כאמור, איראן מוחלשת וחסרת יציבות מטרידה את האירופים לא פחות מאיראן גרעינית.

מתוך הנחה שתימצא באירופה מנהיגות שתוכל לעמוד באתגר, על ישראל להיערך למציאות בה האיחוד לוקח הובלה גוברת בהנהגת סדר בינלאומי המשרת את מטרותיו. כזו השומרת על הכללים, ככל שאלו יוגדרו על-ידי מסדרונות הכוח באירופה, גם בניגוד למדיניות האמריקאית. זאת, לאור כך שארה"ב תוסיף להתנהל כמי שאיננה מביאה בחשבון, לפחות לא כפי שאירופה הייתה רוצה, את העמדות והאינטרסים של בעלות בריתה (ויש יאמרו, שלה עצמה).

מעניין יהיה לעקוב אחר הניסיון האירופי "לשרוד" את עידן טראמפ מבלי להתגרות בו ושינגטון יתר על המידה. האיחוד צפוי לנסות להראות לאיראנים שיעמוד בעסקה כמה שניתן. לכן יתמרץ חברות בגודל בינוני להן מעט לקוחות אמריקאים להמשיך לעשות עסקים עם איראן. אירופה אף עשויה לחפש מסלולים עוקפי סנקציות בכדי לגונן על חברות גדולות יותר. בהעדר חברות מערביות בשוק האיראני, המרוויחים הגדולים יהיו רוסיה, המתחרה באופן אגרסיבי על הזדמנויות בשוק איראני, וסין, שזה מכבר הפכה לשותפת הסחר המרכזית של איראן.

מוטב לה למדינת ישראל לחמם קשרים עם מדינות אירופה, כפי שגם לאיחוד אינטרס מובהק למצוא דרכים לשמר את הידידות עם ישראל, גם אם לשיטתו המנהיגות הנוכחית בישראל מובילה מדיניות נפיצה, שלא לאמור, מסוכנת. יש בכוחה של ישראל הדמוקרטית והפלורליסטית לייצר חלופות לקשרים עם האיחוד האירופי שתעקופנה את המגבלות הקיימות, שנראות בלתי עבירות כל עוד לא יתחלפו האישים בצמרת. על האירופאים למצוא שותפים חדשים ולהעצים בני ברית קיימים בישראל, עימם יוכלו להתקדם קדימה, ולהבטיח קשר אמיץ עם הדמוקרטיה היחידה במזרח התיכון, יהיו מי שיהיו העומדים בראשה.